

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-31>

**CRIMINAL LAW ANALYSES OF THE ILLEGAL CAPTURE
OF WILD BEASTS, BIRDS OR OTHER ANIMALS
WITH THE INTENT OF KEEPING THEM IN CAPTIVITY**

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА НЕДОЗВОЛЕНОГО
ДОБУВАННЯ ДИКИХ ЗВІРІВ, ПТАХІВ АБО ІНШИХ ТВАРИН
З МЕТОЮ ЇХ УТРИМАННЯ В НЕВОЛІ¹**

Dudorov O. O. Дудоров О. О.

*Doctor of Legal Sciences, Professor,
Professor at the Department of Criminal
Law Policy and Criminal Law
Educational and Scientific Institute of Law
of Taras Shevchenko Kyiv National
University
Kyiv, Ukraine*

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правової
політики та кримінального права
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Переважна більшість заборонних норм розділу VIII Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) «Кримінальні правопорушення проти довкілля» містить бланкетні диспозиції. За результатами висвітлення проблемних питань врахування положень регулятивного законодавства при кримінально-правовій оцінці окремих злочинних посягань на довкілля я був вимушений невтішно констатувати неможливість сформулювати універсальне правило кваліфікації при невідповідності заборонних норм КК із бланкетними диспозиціями приписам регулятивного законодавства. Адже, як з'ясувалось, залежно від конкретних обставин пріоритет може надаватись положенням як КК, так і регулятивного законодавства; в ідеалі ж вони мають бути узгоджені між собою, що потребує фахових зусиль законодавця [1, с. 40–41]. Одна з проблем, яка постає «на межі» кримінального і регулятивного (фауністичного) законодавства, пов'язана із застосуванням ст. 248 КК «Незаконне полювання» і полягає у неоднозначності кримінально-правової оцінки незаконного добування диких тварин з метою їх утримання або розведення у напіввільних умовах чи в неволі (для відтворення, отримання продуктів життєдіяльності, демонстрації у зоопарках, використання у видовищних

¹ Тези підготовлено в межах виконання проєкту Національного фонду досліджень України 0122U000803 «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади».

заходах тощо). Уточню, що у цьому разі йдеться про посягання (вилучення із природного середовища) на диких тварин, які не набули якості майна як предмета кримінальних правопорушень проти власності.

Закон «Про тваринний світ» (статті 20–24, 28, 31) розрізняє, зокрема, такі види спеціального використання тваринного світу (дикої фауни), як: 1) мисливство, різновидом якого є полювання. «Поняття полювання слід розглядати у нерозривному зв'язку з поняттям мисливства, оскільки перше являє собою спосіб здійснення другого, і окреме їх існування неможливе» [2, с. 13]; 2) добування диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі. При цьому в еколого-юридичній літературі наголошується на різноманітності цілей мисливства (матеріальні і рекреаційні потреби, переселення мисливських тварин, селекційний відбір, регулювання чисельності диких тварин тощо) і водночас на необхідності розмежування мисливства та інших видів спеціального використання тваринного світу [2, с. 10]. Стверджується, що мисливство і рибальство як практичні різновиди спеціального використання диких тварин слід відмежовувати від цільових різновидів такого використання, зокрема добування (придбання) представників дикої фауни з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі [3, с. 42]. Якщо на практиці термін «добування» зазвичай пов'язують зі здійсненням полювання, коли він передусім означає знищення мисливської тварини, то однією з ознак такого спеціального виду використання тваринного світу, як добування диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі, є вилучення диких тварин із природного середовища дозволеними способами й засобами (знарядями), які не призводять до їх знищення чи каліцтва [4, с. 49, 50, 76, 197, 198]. До слова адміністративно-деліктне законодавство розрізняє: а) порушення правил полювання (ч. 1, ч. 2 ст. 85 КУпАП); б) порушення правил здійснення інших видів спеціального використання об'єктів тваринного світу (ч. 5 ст. 85 КУпАП), а також порушення порядку придбання об'єктів тваринного світу (ч. 1 ст. 88-1 КУпАП). З викладеного і бланкетного характеру диспозиції ч. 1 ст. 248 КК випливає логічний (на перший погляд) висновок про безпідставність кваліфікації розглядуваних дій за ст. 248 КК; за наявності підстав вони можуть утворювати склад самоправства, передбаченого ст. 356 КК.

Водночас очевидно, що аналізована поведінка порушує встановлений порядок охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу суходолу як одного з компонентів навколишнього природного середовища (основний безпосередній об'єкт незаконного полювання), а це уможливорює висновок про її кваліфікацію за ст. 248 КК. На користь такого варіанту кримінально-правової оцінки

(пріоритет – за КК) вказує і та обставина, що поняття незаконного полювання як кримінального правопорушення проти довкілля є ширшим за поняття полювання як різновиду мисливства. Так само вирішує це питання кваліфікації С. Голуб [5, с. 146]. Порядок ведення мисливського господарства може визнаватись хіба що факультативним додатковим об'єктом незаконного полювання, адже воно може вчинятись і поза межами мисливських угідь, і не лише щодо тих тварин, які належать до числа мисливських. Так, однією з форм об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 248 КК, є полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України. «...переважна більшість представників дикої фауни не належать до об'єктів мисливства й рибальства» [4, с. 62]. Суголосно розмірковує В. Овдієнко, який за результатами зіставлення понять «полювання» і «незаконне полювання» робить висновок про те, що друге є значно ширшим за перше і таким, що посягає не тільки на правовідносини у сфері мисливства, а в цілому на правовідносини щодо охорони, відтворення та раціонального використання тваринного світу [2, с. 14, 19]. До того ж легальним визначенням поняття полювання (ст. 1 Закону від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання») охоплюється не лише відстріл, а й відлов відповідних тварин. В юридичній літературі так само можна прочитати, що добування диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі може здійснюватись шляхом відлову під час полювання, коли дика тварина вилучається з природного середовища в живому стані [4, с. 72]. До речі, п. 30 Положення про мисливське господарство та порядок здійснення полювання, затвердженого постановою КМУ від 20 липня 1996 р. № 780 (документ втратив чинність у зв'язку з вступом у дію Закону від 22 лютого 2000 р.), серед видів незаконного полювання прямо називав відловлення й утримання в неволі диких звірів і птахів без спеціального дозволу.

Розробники проекту нового Кримінального кодексу України [6] (далі – проєкт) (за винятком його ст. 6.5.9 «Порушення правил полювання чи риболовлі») вирішили відмовитись від використання бланкетного звороту «незаконне полювання». Розв'язавши висвітлену вище проблему кваліфікації, розробники проекту, щоправда, створили іншу, суть якої полягає у незрозумілості співвідношення статей проєкту, в яких йдеться про незаконне заволодіння природним ресурсом, що перебуває у природному стані, з одного боку, та знищення або пошкодження такого ресурсу, з іншого. Зокрема, теперішні редакції ст. 6.5.6 і ст. 6.5.4 проєкту не виключають сукупності передбачених ними злочинів, що, однак, суперечитиме принципу non bis in idem (ст. 61

Конституції України, ч. 1 ст. 4 Протоколу № 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7, с. 248–249].

Таким чином, *de lege lata* випадки недозволеного добування диких тварин з метою їх утримання або розведення у напіввільних умовах чи в неволі за наявності підстав мають розцінюватись як незаконне полювання і кваліфікуватись за ст. 248 КК. *De lege ferenda* відмову від використання у проєкті зворотів іншогогалузевого походження «незаконне полювання» і «порушення правил полювання» варто оцінити схвально. Водночас пропонується у проєкті диференціація у вигляді визнання окремими кримінальними правопорушеннями проти порядку використання природних ресурсів: а) незаконного заволодіння диким звіром чи птахом, рибою чи іншим водним живим організмом, який перебуває у природному стані і б) незаконного умертвіння або скалічення дикого звіра, птаха, рибу чи іншого водного живого організму, що перебуває у стані природної волі чи напівволі, видається дискусійною або принаймні такою, що потребує подальшого осмислення в контексті узгодження положень потенційного кримінального і регулятивного (фауністичного) законодавства.

Література:

1. Дудоров О. О. Проблемні питання врахування положень регулятивного законодавства при кримінально-правовій оцінці злочинних посягань на довкілля. *Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення прав і свобод людини і громадянина*: матеріали круглого столу, 10 березня 2017 р. / за ред. О. П. Рябчинської. Запоріжжя: КПУ, 2017. С. 37–41.
2. Овдiєнко В. В. Правове регулювання мисливства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2014. 22 с.
3. Тихий П. В. Еколого-правове регулювання спеціального використання дикої фауни: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2000. 165 с.
4. Онiщенко О. Ю. Правове регулювання добування (придбання) диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі: дис. ... д-ра філософії: 081. Харків, 2023. 238 с.
5. Голуб С. А. Кримінальна відповідальність за незаконне полювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2005. 175 с.
6. Проєкт нового Кримінального кодексу України (станом на 22.05.2023 року з врахуванням рекомендацій лінгвістичної експертизи та окремих зауважень національних і зарубіжних експертів). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf> (дата звернення: 24.07.2023).

7. Дудоров О. О., Каменський Д. В. Діяння як ознака незаконного зайняття водним добувним промислом: питання понятійного апарату у чинному і потенційному кримінальному законі. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія: Право. 2023. Вип. 15. Т. 2. С. 242–256.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-32>

CHILDREN'S DELICTNESS DURING WAR: SOCIAL AND CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF THE PROBLEM

Pshenychna A. V.

*Candidate of Law, Senior Staff Scientist
State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Yakubchuk T. V.

*Senior Staff Scientist
State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Adolescence is a period of transformations. The most dangerous thing at this age is that the child can get into "bad company", come under the influence and get dangerous habits. The result of it thefts, hooliganism will be, and non-childish responsibility for committing them. Children are the most important capital of the state, for whose minds a ceaseless struggle with the enemy is waged. That is why one of the most important tasks of the state is to prevent an increase of the level of crime among minors during war and to account for those who came under the negative influence of persons with illegal behavior in the territory where hostilities are taking place.

War is a huge socio-legal anomie, when even mature adults change social and value orientations. So minors, who have not yet fully formed such orientations, can develop anti-value behavior aimed at disregarding the norms of law and social morality. It is quite logical that juvenile delinquency does not disappear in war times, but it only increases.

Thus, at the very beginning of 1915, the number of juvenile cases increased, while the total number of criminal cases in the courts decreased [1, 152].

During World War II, neglect forced children to band together to survive. At first, the occupations of such teenagers could be vagrancy, begging, futility, which later turned into crime. The majority of juvenile crimes were committed